

N:o 84.

Af herr **E. A. Zotterman**, om anvisande af ett extra anslag å 8,150 kronor till understöd åt *Motala stad* för inrättande och uppehållande af en samskola derstädes.

I Motala sig raskt utvecklande samhälle kände man länge behofvet af ett läroverk, deri undervisning kunde meddelas utöfver hvad folkskolan kan meddela. Behofvet klädde sig i gestalt, då man år 1876 inrättade »Motala enskilda läroverk för gossar», hvilket ännu och det som femklassigt fortsätter sin verksamhet. Detta läroverk uppehölls att börja med genom bidrag från skolans grundläggare och andra för densamma intresserade — så kallade principaler — samt lärjungarnas terminsafgifter; och sedermera, då de förra allt mera nedgingo och till sist alldeles uteblefvo, genom terminsafgifterna och de årliga anslag, som från Motala stad och Motala verkstads bolag kommo läroverket till del.

De nämnda anslagen hafva utgått, det från Motala verkstads bolag sist per år med kronor 500 till och med läsåret 1886—87, då detsamma upphörde, det från Motala stad för läsåret 1879—80 med kronor 1,000, under påföljande läsår med 1,200 kronor, år 1883 och intill den 1 juli 1886 med 2,000 kronor, hvilket belopp då bestämdes att utgå till den 1 juli 1891, efter hvilken tid anslaget gäller endast det derpå följande året.

Helt naturligt är det därför, att lärjungarnes terminsafgifter under sådana förhållanden blifvit dryga och känbara; men å andra sidan ådagalägga de med deras erläggande förenade uppoffringar, hvilket

värde föräldrar och målsmän sätta derpå att hafva ett läroverk sig så nära, att de vid sina gossars fortsatta uppfostran under barndomens tid ej behöfva beröfva dem hemmets välsignelserika inflytande.

Att ett läroverk der på platsen är af behofvet påkalladt, synes bäst af det lärjungeantal, hvaraf det besökts (åren 1882—86 af 52, höstterminen 1889 af 53 och vårterminen 1890 af 45) och besökes vårterminen 1893 af 49, äfvensom då man betänker, att, enligt sist utkomna befolkningsstatistik för år 1890, Motala stad egde 2,616 personer och Motala landsförsamling 7,722 personer, eller tillsammans 10,338 personer, deraf ungefär 3,500, af hvilka många både vilja och kunna lemna sina gossar en högre undervisning än folkskolans, äro boende vid Motala verkstad, å Göta kanals område, på kort afstånd från staden eller i dess omedelbara närhet. Läroverket har också haft glädjen att omfattas med förtroende så, att det från treklassigt nu är femklassigt med undervisning å både den klassiska och reala linien, samt sedan år 1883 eger dimissionsrätt till 6:te klassen af statens allmänna läroverk.

Af den omständigheten att icke mindre än fyra olika ecklesiastikministrar, nemligen herrar statsråden C. G. Malmström 1879, C. G. Hammarskjöld 1887, G. Wennerberg 1890 och G. F. Gilljam 1892, ansett sig kunna och böra tillstyrka kongl. proposition om att ett treklassigt läroverk af staten upprättades i Motala, framstår, så förefaller det mig, beviset för behöfligheten af sagda läroverk med så mycket större styrka. Och det synes mig äfven, som att inom Riksdagen frågans läge skjutits så att sägs mer och mer framåt till en i samhällets önskan gående lösning.

Gång efter annan har Motala samhälle sökt att för sitt läroverk få behöfligt statsunderstöd. Fem gånger har denna fråga förelegat Riksdagen till behandling och ompröfning: fyra gånger genom kongl. propositioner och en femte gång genom enskild motion af herr Granlund år 1886; då med begäran om ett årligt statsanslag af 3,000 kronor, utan att hittills hafva ledt till något åsyftadt resultat.

Bland de petitioner, som från många håll år 1878 inkommo till Kongl. Maj:t om upprättande af nya eller utvidgande af redan befintliga läroanstalter, var det endast den om upprättande af ett treklassigt läroverk i Motala, som af Kongl. Maj:t ansågs förtjena att, äfven under dåvarande förlägenhet i ekonomiskt afseende, framläggas för Riksdagen. Statsutskottet afstyrkte bifall, hvilket afstyrkande Första Kammaren biträdde med 66 ja mot 42 nej, och Andra Kammaren utan votering.

I sitt i Första Kammaren hållna hållna anförande till försvar för Kongl. Maj:ts proposition yttrade sig statsrådet Malmström, sedan han anställt en jämförelse mellan folkmängden i Motala och den i flera städer, der lägre läroverk finnas, på följande sätt: »På en ort, der det mekaniska snillet lemnat efter sig så storartade spår, der kanal och jernväg korsa hvarandra, der ångbåtar dagligen komma och gå, och der den stora mekaniska verkstaden är en i det dagliga lifvet så kraftigt ingripande hufvudfaktor, der måste uppmärksamheten, vetgirigheten, iakttagelseförmågan tidigt finna väckelse och näring». Och han finner af dessa skäl anledning för staten att upprätta ett treklassigt läroverk i Motala.

Då frågan genom motionen 159 af stadens representant herr J. G. Granlund år 1886 för andra gången drogs inför Riksdagen, afstyrkte statsutskottet begäran om ett årligt anslag af 3,000 kronor, ett afstyrkande som bifölls af båda kamrarna utan votering.

Vid det frågan tredje gången förekom i Riksdagen, hemställde Kongl. Maj:t i nådiga propositionen n:o 26 till 1887 års Riksdag, »att ett nytt lägre allmänt läroverk med tre ämneslärare må upprättas i Motala», med vilkor att vederbörande kommun åtog sig ej blott att tillhandahålla erforderliga och lämpliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor, utan äfven att garantera inbetalningen till statsverket af ett såsom terminsafgifter af lärjungarne betraktadt belopp, uppgående till 1,560 kronor, derest läroverket inrättades i enlighet med den klassiska eller reala liniens undervisningsplan, men till 780 kronor, om dervid den praktiska liniens läroplan följdes.

Genom riksdagsupplösningen kom frågan icke under ompröfning vid denna riksdag; men det gaf Kongl. Maj:t anledning att år 1890 förnya förslaget genom nådiga propositionen n:o 17. Särskilda utskottet tillstyrkte (i sitt utlåtande n:o 1, sid. 57) detta förslag, hvilket också den 5 maj utan votering antogs af Första Kammaren, men afslogs i Andra Kammaren samma dag med 99 ja mot 47 nej.

När frågan sista gången förekom till Riksdagens behandling eller i sammanhang med det stora elementarskolereformförslaget i kongl. statsverkspropositionen till 1892 års lagtima Riksdag, återropades som skäl för förslaget, hvad som här ofvan redan framhållits. Statsutskottet afstyrkte i sitt utlåtande n:o 9, sid. 81, det kongl. förslaget, men det skedde i klump med afseende på samtliga de lägre allmänna läroverk, hvarom det var fråga att besluta en omorganisation, och utskottet uttalade sig icke särskildt om läroverket i Motala, hvilket förhållande ger mig anledning att tro på en mera gynnsam uppfattning från ut-

skottets sida då än under de föregående gånger, då utskottet uttalat sig i frågan.

Af den sålunda gjorda tillbakablicken på föreliggande frågas behandling i Riksdagen visar det sig, att ifrån det att frågan bemötts med bestämdt afslag från utskott och de båda kamrarne, om också först efter votering i Första Kammaren, så erhöll hon år 1890 särskilda utskottets tillstyrkande och Första Kammarens eniga bifall, hvarjemte hon då måste afgöras också genom votering i Andra Kammaren. Läger man nu härtill, att de, som förr, då ifrågavarande läroverk var blott treklassigt, icke ansågo sig kunna lemna förslaget sina röster, nu, då det blifvit femklassigt, deremot skulle kunna göra det; och då man har fullt skäl antaga, att frågan om detta läroverk vid 1892 års lagtima riksdag föll med hela organisationsförslaget i Andra Kammaren, men godkändes i Första, så ligger den tanken nära till hands, att Riksdagen nu mera än förr skall finnas böjd för ett tillmötesgående af samhällets önskningsar och förhoppningar.

Uti den af Kongl. Maj:t till innevarande Riksdag öfverlemnade statsverkspropositionen föreslår Kongl. Maj:t på anförda skäl Riksdagen medgifva, »att treklassigt allmänt läroverk må, på hemställen af vederbörande kommunalstyrelse, anordnas såsom samskola för gossar och flickor, med rätt för Kongl. Maj:t att i sådant fall för undervisningens uppehållande vid läroverket disponera såväl de å läroverkets stat upptagna löne-medel som de på de särskilda i staten uppförda lärareplatserna belöpande löneförbättrings-medel, så länge sådana utgå, under vilkor att vederbörande kommun åtager sig att gälda de kostnader, som för undervisningens uppehållande blifva erforderliga utöfver hvad sålunda af statsmedel utgår samt att kommunen må, såsom bidrag till betäckande af sina nämnda kostnader, vara befogad att uppbära en terminlig afgift af läroverkets lärjungar till belopp, som på kommunalstyrelsens förslag af Kongl. Maj:t fastställes, men som icke må öfverstiga 10 kronor för lärjunge inom 1:sta, 2:dra och 3:dje årskurserna och 20 kronor för lärjunge inom 4:de och 5:te årskurserna, med rätt för läroverkskollegiet att från hela eller en del af denna afgift befria medellösa eller mindre bemedlade lärjungar, hvilka genom fallenhet för studier, flit och godt uppförande anses förtjenta af denna förmån, dock att summan af de af de afgifter, från hvilka befrielse meddelas, icke må uppgå till mer än 25 procent af det belopp, som skulle inflyta, om lärjungarne erlade full afgift.»

Om också, hvilket äfven uttalas i nu framlagda kongl. proposition, meningarna äro vidt från hvarandra gående vid frågan om om-

organisationen af vissa pedagogier och treklassiga allmänna läroverk, så har dock stor samstämmighet visat sig i fråga om lämpligheten att vid de ifrågavarande mindre läroverken mottaga flickor till samundervisning med gossarne. Under sådant förhållande har jag godt hopp om, att den i min tanke för de enskilda kommunerna och för landet i dess helhet nyttiga reform, som nu sålunda af Kongl. Maj:t föreslås Riksdagen till godkännande, också skall af Riksdagen bifallas.

Blir denna skoltyp godkänd, så föreställer jag mig, att Motala samhälle skall finna med sin fördel förenligt att omorganisera sitt enskilda läroverk för gossar till en samskola för gossar och flickor med 5 årsklasser i enlighet med det kongl. förslaget. Så omorganiserad skall denna skola med säkerhet svälla ut till en skola med ett betydligt antal lärjungar.

Men detta samhälle är i behof af hjälp genom statsunderstöd. Särskildt är detta fallet nu, då Motala verkstad icke längre har förmåga eller tillfälle att biträda med ett visst årligt understöd. Och att samhället är berättigadt att påräkna statens mellankomst, det synes mig tydligt och klart framgå af en jämförelse mellan i ena fallet folkmängden i de städer, som hafva allmänna läroverk, med den i Motala samt i andra fallet lärjungeantalet i Motala enskilda läroverk för gossar med det i dermed jämförliga läroverk, som af staten upprättats och underhållas. Vid denna jämförelse har jag följt de sist utkomna, mig till buds stående officiella uppgifterna, nemligen befolkningsstatistiken för år 1890 och redogörelsen för lärjungeantalet vid de allmänna läroverken för gossar för läsåret 1888—89.

Tager jag då ensamt staden Motala till utgångspunkt för jämförelsen, så visar det sig, att denna stad år 1890 hade 2,616 invånare, men af de elfva städer, som hafva treklassiga läroverk, och hvilka enligt kongl. propositionen år 1892 föreslogos till samskolor med 5 årsklasser, befunnos endast två, nemligen Sala och Filipstad, hafva större invånareantal än Motala, under det att tre städer med femklassiga läroverk, nemligen Norrtelje, Vadstena och Haparanda, hade mindre antal, och den fjerde, Piteå, stod mycket nära, för att nu icke tala om, att Strengnäs, som har högre allmänt läroverk, visade en siffra af nära 900 personer mindre än Motala. Och hvad lärjungeantalet vidkommer, så, då detta i Motala varit under åren 1883—86 icke mindre än 52 (se sid. 107 i statsrådsprotokollet till kongl. propositionen år 1887!) och höstterminen 1889 53 samt vårterminen 1890 45 (enligt det läsårets redogörelse för läroverket), står Motala läroverk i detta fall öfver

samtliga de 11 nyss nämnda treklassiga läroverken samt de femklassiga läroverken i Norrtelje och Haparanda.

Men nu är det så, att i Motala stads nära nog omedelbara närhet ligger Motala verkstad med dess enligt pastors till mig lemnade uppgift omkring 3,500 personer, hvilka bo så nära staden, att deras barn godt kunna besöka stadens skola utan att därför behöfva utackorderas. Deraf följer obestriddigt, att man till Motala stad såsom lokal för nu omhandlade läroverk måste medräkna äfven verkstadens befolkning, i hvilket fall vi få en befolkningssiffra af 6,116 personer. Nu inträffar det märkliga, att ingen af de 19 lägre allmänna läroverk, som i 1892 års kongl. proposition föreslogos till samskolor, når upp till denna befolkningssiffra, att af våra 19 städer med femklassiga allmänna läroverk endast 5, nemligen Landskrona, Eskilstuna, Söderhamn, Borås och Uddevalla, hafva att uppvisa en större folkmängdssiffra, än den anförda, samt att vi uti ej mindre än 8 af de städer, som hafva högre allmänt läroverk, finna en lägre befolkningssiffra. Tager man så pastoratets hela befolkningssiffra, ställer sig saken ännu gynsammare för Motala.

Enär det för närvarande ej synes mig vara någon utsigt att få ett femklassigt gossläroverk af staten upprättadt i Motala, men det förefaller mig, som att rättvisa och billighet fordrade, att staten här träder hjälpande emellan, så vågar jag härmed värdsamt påkalla Riksdagens uppmärksamhet och dess godhetsfulla välvilja vis å vis Motala läroverk. Men då ett läroverk af den beskaffenhet som det ifrågasatta behöfver en viss tid till pröfning af lämpligheten i de ändrade förhållandena, anser jag mig icke böra yrka på ett understödsanslag å ordinarie stat, utan på extra. Och då den största garantien för beloppets rätta användande torde ligga deri, att medlen ställas till Kongl. Maj:ts disposition för afsedda ändamål, så anser jag mig böra göra ett sådant yrkande. Vidkommande beloppets storlek, så torde det nu utgående minsta beloppet till de treklassiga läroverken, frånräknadt ålderstilläggen 8,150 kronor, icke anses vara för högt.

På grund af hvad jag sålunda anført, får jag härmed värdsamt anhålla,

att Riksdagen behagade för hvarterdera af de fem åren 1894—1898 på extra stat ställa till Kongl. Maj:ts disposition 8,150 kronor för att åt Motala stad lemna understöd till inrättande och uppehållande af en sam-

skola för gossar och flickor i enlighet med det förslag till sådana skolor, som afses i Kongl. Maj:ts nådiga proposition n:o 1 till innevarande Riksdag och med de vilkor, som kunna komma att af Kongl. Maj:t bestämmas.

Om remiss till statsutskottet anhålles.

Stockholm den 27 januari 1893.

E. A. Zotterman.